

Veiledning – hva er nå det?

En guide for studenter i forhold til å bruke
veiledning som læringsarena

Oddbjørn Johansen

Høgskolen i Nord-Trøndelag
Kompendium

Steinkjer 2007

Veiledning – hva er nå det?

En guide for studenter i forhold til å bruke
veiledning som læringsarena

Oddbjørn Johansen

Høgskolen i Nord-Trøndelag
Kompendium
Avdeling for helsefag
ISBN 978- 82-7456-511-1
Steinkjer 2007

1. INNLEDNING	1
2. HVA ER VEILEDNING	2
3. SENTRALE BEGREP I DEFINISJON AV VEILEDNING	3
3.1 Kontraktmessig.	3
3.2 Støttende, igangsettende.	4
3.3 Kontrollerende	4
3.4 Teoretiske kunnskaper, yrkesspesifikke ferdigheter og personlig kompetanse	4
4. VEILEDNINGENS Plass I UTDANNINGEN	6
5. OM ROLLEFORDELING OG ANSVAR I VEILEDNINGSPROSESSEN	7
5.1 Om studentrollen	7
5.2 Om veileder rollen.	8
6 TEMA I VEILEDNINGEN	9
LITTERATUR	10

1. Innledning

Skolen er en læringsarena. Å utdanne seg til helse- og sosialarbeider krever ikke bare at du som student tilegner deg teoretisk kunnskap innen ulike fagområder, men du må også ha et bevisst forhold til utøvelsen av yrket og ikke minst inneha personlig kompetanse. Disse tre områdene er det vi betrakter som samlet profesjonell kompetanse (Skau 1998)

Undervisning og læring innenfor helse- og sosialfaglige yrker skjer på ulike arenaer, så som praksis, foredrag, arbeid i gruppe og individuelt og arbeid med arbeidskrav.

I utvikling av kunnskap innenfor de tre områdene: teoretisk kunnskap, yrkesspesifikke ferdigheter og personlig kompetanse har veiledning en sentral plass. Veiledningen kan skje både individuelt og i gruppe og den foregår både som et ledd i den tiden dere er på høyskolen i teoristudier og praksisstudier.

Det finnes mye litteratur om veiledning men mesteparten av litteraturen er skrevet fra veilederens ståsted (den som skal gi veiledningen) og ikke fra veilederens ståsted (den som mottar veiledningen). Dette kompendiet er skrevet for å hjelpe dere som studenter til og forstå begrepet veiledning og hvilken rolle dere har som deltakere i den prosessen veiledningen innebærer. I dette dokumentet har jeg brukt formen dere eller gruppa, men prinsippene for individuell veiledning er den samme som gruppeveiledning når det gjelder de aller fleste områdene.

2. Hva er veiledning

I den utdanningen dere nå har startet på vil veiledning spille en sentral rolle som læringsarena. Dere vil oppleve å få veiledning både i studiesituasjonen på skolen, i praksis og i forbindelse med avsluttende oppgave. Veiledningen skal fungere som et bindeledd mellom personlig kompetanse, teoretisk kunnskap og yrkesspesifikke ferdigheter, som er sentrale begreper i utviklingen av en yrkesidentitet og samlet profesjonell kompetanse (Skau 1998).

Veiledning er et mangfoldig begrep og inneholder aspekter av både terapeutisk, pedagogisk, konsultativ og kontrollerende art. I studiesammenheng er veiledning først og fremst en arena for samtaler rundt ulike deler av den utviklingen dere som studenter skal igjennom i løpet av studiet.

Som sagt har veiledningen også et kontrollaspekt i seg all den tid skolen er forpliktet til å vurdere om du er skikket¹ for det helse- og sosialfaglige yrket du har valgt.

Det finnes en rekke definisjoner på begrepet veiledning. Det begrepet som ligger nærmest opp til den veiledningsformen vi bruker i studiesammenheng er det engelske uttrykket supervisjon som betyr å kontrollere og veilede (Kunnskapsforlagets fremmedordbok 1989).

Dette uttrykket handler om at en mer erfaren fagperson bidrar til opplæring av en mindre erfaren fagperson. Læringen i supervisjonen er basert på en kontrakt, skal være støttende og igangsettende i forhold til studentenes læringsbehov og den har et helt klart kontrollaspekt i seg i forhold til å vurdere studentens teoretiske

kunnskaper, yrkesspesifikke ferdigheter og personlig kompetanse.

Den veiledningen som dere skal inn i styres ikke bare av dere som veileder og veiledet, men også av de krav som skolen setter i forhold til de elementene veiledningen skal ha sitt fokus på. Kravene skiller veiledning i studietiden fra andre veiledningsforhold dere kommer bort i som yrkesaktive.

¹ Jamfør forskrift om sliktethetsvurdering i høyere utdanning fastsatt av kunnskapsdepartementet 30. juni 2006

3. Sentrale begrep i definisjon av veiledning

I definisjonen av veiledning, er det en del begreper som en kan kalle nøkkelbegreper. Disse begrepene er sentrale for å forstå veiledning som arbeidsform.

3.1 Kontraktmessig.

Et sentralt punkt i definisjonen er at veiledningsforholdet eller supervisjonen skal være bygd på en kontrakt. Arbeidet med kontrakt er et viktig punkt og er derfor viet et eget kapittel i dette heftet. Hovedpoenget med en kontrakt er å avklare arbeidsfelt, tidsbruk, ansvarsområde og omfang av veiledningen. Det er viktig at både dere/gruppen og veileder har en felles forståelse med henblikk på veiledningens form og innhold. Begrepet supervisjon som betyr, å kontrollere og veilede (Kunnskapsforlagets fremmedordbok 1989). Veiledningen er deres arena og det som skjer må være tilpasset gruppens forutsetninger og behov.

Dere skal formulere egne mål for veiledningen ved å skrive en veiledningskontrakt for veiledningsperioden. Kontrakten skal være retningsgivende for gruppens arbeid og vil kunne bli gjenstand for endringer dersom gruppen eller veileder finner det nødvendig. Selv om det er dere som har hovedansvaret for å utforme lærekontrakten, er det naturlig at de første veiledningstimene brukes til å gjennomgå og utarbeide kontrakten sammen med veileder. Det er en fordel om gruppen har jobbet med læringsmålene før veiledningen starter, slik at en ikke bruker for mye tid på oppstartsperioden.

En kontrakt er ikke bare et krav fra skolen. Den er også et godt arbeidsredskap for veiledningen. Foruten de enkelte læringsmål bør også kontrakten kunne ta for seg enkelte formelle sider ved veiledningen. Eksempler på slike sider er:

- Hvem kontrakten omfatter
- Veiledningsperiodens omfang
- Hvor ofte skal veiledningen foregå
- Sted
- Taushetsplikt
- Veileders spesifikke ansvar
- Studentens spesifikke ansvar
- Studentens faglige og personlige læringsmål
- Evalueringstidspunkt

Det er viktig at dere og veileder kommer fram til en enighet om veiledningsform. Det er klart at alle sider ved en veiledning ikke kan avklares i kontraktinngåelsen, derfor er det viktig at selve veiledningen er gjenstand for evaluering. Veiledning handler om å være i en prosess. Det vil derfor være naturlig at både læringsbehovene og arbeidsmåten i veiledningen vil endres i løpet av veiledningsperioden.

3.2 Støttende, igangsettende.

For dere innebærer det å studere og ha stort ansvar for egen læring. Dette betyr for mange en ny læringsform. Veileders rolle er å vise VEI eller LEDE studentene i denne situasjonen. Om det er å vise VEI eller LEDE som blir vektlagt i veiledningen, vil være avhengig av situasjonen og rammene rundt veiledningen. Veileders hovedansvarsområde er å støtte studentene og få gruppen i gang med utforskningen av fagfeltet.

Å vise vei er å sette studentene i gang. Å være igangsettende medfører også at dere blir utfordret både faglig og personlig.

3.3 Kontrollerende

I de fleste andre veiledningssituasjoner er kontrollaspektet lite eller ikke til stede i det hele tatt, men når det gjelder veiledning av studenter er kontrollaspektet en vesentlig del av veileders oppgave. Noe som også går klart frem av Forskrift om skikkethetsvurdering i høyere utdanning.

Mange forbinder forskriften om skikkethetsvurderingen med at den spesielt er utformet for å veilede studenter ut av studiet. Dette er på mange måter også en del av forskriften, men det mest sentrale punktet i forskriften slik vi ser det, er at den pålegger utdanningsinstitusjonen å foreta en løpende skikkethetsvurdering gjennom hele studiet. Denne vurderingen skal inngå som en del av den helhetsvurderingen utdanningsinstitusjonen gjør av studentenes faglige og personlige forutsetninger for å fungere som helse og sosialarbeider.

3.4 Teoretiske kunnskaper, yrkesspesifikke ferdigheter og personlig kompetanse

Det aller viktigste ved veiledningen er å sikre en faglig utvikling hos gruppen både personlige (holdninger) og kunnskapsmessig (metoder og teorier). Dette skal samlet sett bidra til å utvikle profesjonell kompetanse. Greta Marie Skau (1998) gir en beskrivelse av hva profesjonell kompetanse innebærer:

- Å være i stand til å nyttiggjøre seg en bestemt teoretisk kunnskap og visse yrkesspesifikke ferdigheter i sitt møte med andre
- Å kunne være en person i møte med den andre, og dermed gi ham eller henne anledning til det samme
- Å kunne være personlig på andre måter i offentlig sammenhenger enn det man er i det private
- Å være i stand til å trekke et psykologisk skille mellom seg og andre
- Å skape kontakt.
- Å kunne sette hensynet til andre i fokus for sine handlinger.

Når dette blir satt i en sammenheng med rollen dere har, handler dette om utvikling av kompetanse. Veiledningen vil derfor i hovedsak dreie seg om å utvikle tre kompetanseområder:

- Videreutvikling av teoretisk kunnskap
- Utvikling av yrkesspesifikke ferdigheter
- Utvikling av personlig kompetanse.

Å skille mellom teoretisk kunnskap, personlig kompetanse og yrkesspesifikke ferdigheter kan i helse- og sosialarbeiderprofesjonene være vanskelig. Det daglige arbeidet til helse og sosialarbeidere er preget av helhetlig arbeid. Men den teoretiske kunnskapen er et viktig fundament for utøvelsen av faget. Teoretisk kunnskap dreier seg om det vi kaller forskningsbasert viten. For vernepleiere vil dette blant annet dreie seg om kunnskap om ulike funksjonshemninger, samfunnsmessige forhold, utviklingspsykologi, vernepleierfaglig arbeidsmodell osv. For sykepleiere vil dette kanskje mer handle for eksempel om sykepleierprosessen, sykdomslære, mens det for reseptarer kan handle om innholdet i medikamenter, virkninger av droger og mer naturvitenskaplige områder.

De yrkesspesifikke ferdighetene omfatter de praktiske ferdighetene vi gjør nytte av i utøvelsen av yrket. For vernepleiere handler dette om hvordan de forholder seg til mennesker med ulike funksjonsforutsetninger og blant annet hvordan de tilrettelegger for utvikling, læring og kommunikasjon. For sykepleiere kan dette handle om pleie og omsorg m.m. mens for reseptarer vil det kanskje dreie seg om legemiddelframstilling og håndtering.

Personlig kompetanse handler om våre personlige verdier, holdninger og følelser. Denne kompetansen styrer i stor grad våre vurderinger og moralske refleksjoner som vi legger til grunn for vår samhandling med andre mennesker. Gjennom å øke sin egen bevissthet om egne holdninger og verdier kan en også se konsekvensene disse har for utøvelsen av yrke eller praksis.

Det er viktig og huske på at helse- og sosialfagutdanningene har veldig mye til felles og at den teoretiske kunnskapen, yrkesspesifikke ferdighetene og personlige kompetansen til hver en av dere skal brukes til beste for den brukeren eller brukergruppe dere skal hjelpe.

4. Veiledningens plass i utdanningen

Veiledningens hensikt i studiesituasjonen handler først og fremst om å gi gruppen et hjelpemiddel for å utvikle sin yrkesidentitet med påfølgende profesjonell kompetanse. Veiledningen skal vekke deres nysgjerrighet både når det gjelder yrkesspesifikke ferdigheter, teoretisk kunnskap og sist men ikke minst personlig utvikling.

Som studenter i en helse- og sosialarbeiderutdanninger dere i en sosialiseringssprosess. Dere skal inn i en ny rolle som student hvor målsetningen er å bli uteksaminert som helse- og sosialarbeidere etter de tre årene studiet pågår. Utviklingen av yrkesrollen skjer i hele studieforløpet. I følge Sissel Tveiten (1998) fordres det at man er i stand til å identifisere seg med yrkesfunksjonens mål, metoder, idegrunnlag, verdier, tenkning og handlingsgrunnlag.

Å veilede studenter betyr at en inngår en kontrakt hvor utøvelsen av deres fremtidige yrke står i sentrum, følgende stikkord hentet fra Sissel Tveiten kan representere veiledningens begrepsinnhold:

- pedagogisk virksomhet
- prosess
- faglig fundert
- faglig og personlig hensikt
- veileder har kompetanse og ansvar
- den som veiledes er aktiv
- veileder legger til rette for oppdagelse

(Tveiten 1998:28)

Veiledningen i skolesituasjonen vil preges av de arbeidsoppgavene og de temaene som er sentrale i undervisningen. Derfor vil veiledningen i perioder være *produktorientert*. Dette innebærer at dere i veiledningen vil ha fokus rettet mot de arbeidskrav og oppgaver dere holder på med.

Men veiledningen må også være *prosessorientert*. Dette betyr at veiledningen skal rette oppmerksomheten mot områder som samarbeidsevne, empati, kommunikasjon utvikling av yrkesidentitet osv. Dette er områder som krever dialog med andre i den hensikt å benytte andre for å utvikle seg selv.

5. Om rollefordeling og ansvar i veiledningsprosessen

Det er viktig å være klar over hvilken rolle og ansvar deltakerne i et veiledningsforhold har. Hvilket ansvar tilligger veileder og hvilket ansvar tilligger gruppen. Det er viktig at partene før veiledningen tar til avklarer hverandres rolleforventning. Dette for å unngå misforståelser på grunn av ulike forventningskrav.

Veiledning av studenter er en prosess. Veiledningsprosessen har i likhet med de aller fleste prosesser ulike faser. I veiledningen kan en dele prosessen opp i fem ulike deler:

- Oppstartfasen
- Arbeidsfasen
- Midtveisevaluering
- Selvstendighetsfasen
- Avslutningsfasen

5.1 Om studentrollen

Et ufravikelig krav til dere som studenter i forhold til veiledningen er at dere møter opp og er forberedt til veiledningene. Utgangspunktet for veiledningene skal være de målene og temaene gruppa, veileder og skolen har satt for veiledningen.

Det er viktig at dere har avtalt med veileder på forhånd om hvordan dere skal bringe materialet inn til veiledningen. Mange veiledere ønsker materialet på forhånd og det er avgjort en fordel med dette. Begge parter vil være forberedt og problemstillingen vil allerede kunne ha modnes hos dere som studenter. Det er viktig at gruppen jobber aktivt med sine og skolens læringsmål i forhold til den enkelte emnegruppen. Dette gjelder alle sidene av fremtidig yrkesutførelse både personlig kompetanse, teoretisk kunnskap og yrkesspesifikke ferdigheter.

Følgende 6 punkter kan legges til grunn for studentens ansvar i veiledningen:

1. Å sette seg inn i emnegruppens faglige fokus.
2. Å sørge for å bringe sine erfaringer med til veiledningen
3. Å sørge for å nyttiggjøre seg veiledningen som arena for utvikling av egen yrkesidentitet
4. Å aktivt jobbe med egne holdninger og være villig til å se på egen person i forhold til bearbeidelse av kunnskap og opplevelser
5. At samspillet mellom veileder og medstudenter blir konstruktivt
6. Å være aktivt lærende gjennom alle de ulike fasene i veiledningen

Det er viktig at en i løpet av de første veiledningstimen setter av tid til å diskutere hvilken rolleforventning en har til hverandre som aktører i veiledningen. En slik avklaring vil være et godt utgangspunkt for å unngå misforståelser lengre ut i veiledningsprosessen.

5.2 Om veileder rollen.

Som studenter bør dere ha krav til at veilederen har et bevisst forhold til sin oppgave som veileder. Det forventes at veilederen setter seg godt inn i de temaene som bringes inn i veiledningen. Det er også viktig at veilederen sørger for progresjon i form av økte krav og forventninger til dere. Ikke bare i løpet av den enkelte veiledningsperioden men også studiet sett under ett. Veilederen må ikke glemme at det er både den enkelte og gruppas "historie" og utvikling som skal stå i sentrum for veiledningen.

Sidsel Tveiten (1998) legger følgende 8 punkter til grunn for veileders primære oppgave i veiledningen:

- 1 Å skape et klima i veiledningen som fremmer veiledningens hensikt
- 2 Å sørge for at studenten bringer sine erfaringer med til veiledningen
- 3 Å sørge for at studenten bearbeider sine erfaringer
- 4 Å sørge for at studenten erkjenner, oppdager og lærer gjennom bearbeidelse og begrepssetting av tema, kunnskap og opplevelser
- 5 At samspillet mellom student og veileder blir konstruktivt
- 6 Å ivareta yrkesspesifikke normer og verdier i veiledningen
- 7 Å lede studenten gjennom de ulike fasene i veiledningen
- 8 Å balansere mellom ivaretagelse og utfordring i veiledningen

(Sidsel Tveiten 1998) (noe omformulert og tilpasset studentveiledning)

En veileder i en utdannings situasjon er ikke veileder bare på teoretiske problemstillinger. Veileder er også ansvarlig for de områder som er sentrale i forhold til å utvikle en samlet profesjonell kompetanse blir tema i veiledningen. Denne dobbeltrollen er et tema som bør være tatt opp i veiledningen, eller under etableringen av veiledningen.

Et sentralt ansvarsområde for veileder er å gi veiledningen struktur. Dess mer uerfaren dere er i å motta veiledning dess viktigere er det at veileder bidrar til å strukturere veiledningen. Med struktur menes at veiledningen skal være forutsigbar både med hensyn til form og innhold.

Hvilken metode en velger i veiledningen vil være avhengig av det faglige ståstedet til veileder. Videre vil det være et sentralt poeng at både veileder og gruppen synes metodene er hensiktsmessige i forhold til målsettingene en har for arbeidet.

6 Tema i veiledningen

Som student er det dere som har hovedansvaret for finne fram tema til veiledningen, men veileder har også ansvar for at andre viktige temaer taes opp. Her følger noen forslag til tema som kan være aktuelle:

Tema knyttet til studentoppgaver (arbeidskrav)

Tema knyttet til samarbeid innad i veiledningsgruppen

Tema knyttet til skikkethet

Tema knyttet til profesjonell kompetanse

Tema knyttet til yrkesrollen

Tema knyttet til det å lære eller konstruere kunnskap

Tema knyttet til oppfølging av forelesninger

Tema knyttet til pensumlitteratur

Det er viktig å være klar over at evaluering og veiledning henger nøye sammen når veiledningens mål er å utvikle kompetanse. Veiledningskontrakten er et godt utgangspunkt for å gjøre opp status både i løpet av, og ved slutten av en veiledningsperiode. Har en nådd de mål en hadde satt seg og har veiledningen svart til forventningene. Det er viktig at veileder og gruppen setter av tid til slike rundingsbøyer. Ved slike evalueringspunkter kan følgende spørsmål være viktig å få svar på

- Hva har vi holdt på med?
- Hvordan har vi arbeidet?
- Hvorfor ble tingene slik de ble?
- Hvilke områder ser vi nå som sentrale i forhold til videre utvikling?
- Hvordan kan og skal vi bruke den tiden som gjenstår for å best mulig nå de mål gruppen har satt seg i veiledningskontrakten?
- Skal en gjøre noen vesentlige endringer på kontrakten?
- Hvilken arbeidsform mener dere passer gruppen best?

Å være i en veiledningsprosess er spendende og lærerikt. Høgskolen i Nord-Trøndelag har en et hovedmål om å være tett på studenten. For å nå denne målsettingen tror vi veiledning er et utmerket virkemiddel, samtidig som det er en læringsform som har mulighet til å ta opp temaer og emner som ikke er lett og holde forelesning om. Jeg håper at dette kompendiet har vært til hjelp for dere som studenter til å få et innblikk i hvilke utfordringer og muligheter det ligger i veiledning som læringsform.

Litteratur

- Askjem, Solveig *Helse- og sosialarbeideres yrkesrolle* Tano Aschehoug Oslo 1996
- Bunkholdt, Vigdis (red) *Kunnskap og omsorg: Sosialisering og skikkethet i proffesjonsutdanningene* TANO Oslo 1996
- Fjeldstad, Wenche (red) *Konsultasjon Modeller og erfaringer* TANO Oslo 1995
- Gjems, Liv *Veiledning i proffesjonsgrupper Et systemteoretisk perspektiv på veiledning* Universitetsforlaget Oslo 1995
- Keiser, Lis og Lund, Mogens A *Supervisjon og konsultation* Socialpædagogisk Bibliotek Århus 1991
- Killèn, Kari *Faglig veiledning – et tverrfaglig perspektiv* Universitetsforlaget Oslo 1992
- Lauås, Per og Handal, Gunnar *Veiledning og praktisk yrkesteori* Cappelen pedagogikkbøker Oslo 1997
- Lund, Mogens A *Konsulentarbeid & supervisjon i skole – social og sundhedssektoren* Schönberg Århus 1994
- Normann, Sofie og Solstad, Asgeir *Yrkesfaglig veiledning- om et yrkesliv på reise* HOB-Rapport 2/2001 Bodø
- Skau, Greta Marie *"Gode fagfolk vokser"* Cappelen akademiske forlag Oslo 1998
- Tveiten, Sidsel *Veiledning mer enn ord* Fagbokforlaget Oslo 1998